

Nasljednopravni položaj nadživjelog (van)bračnog partnera ženskog spola¹

Bračna zajednica

U nasljednom pravu u svim dijelovima BiH² bračni partneri su zakonski nasljednici prvog nasljednog reda, ukoliko postoje djeca ili drugi potomci ostavioca (unučad, praunučad), te je nasljedni dio jednak nasljednom dijelu djece i zavisi od broja djece. Tako, ako je ostavilac ostavio troje djece i bračnu partnericu, svi će naslijediti po $\frac{1}{4}$.

Ukoliko ostavilac nije imao djece, bračna partnerica ne može biti jedini nasljednik u prvom nasljednom redu. Jedini izuzetak koji omogućuje da bračna partnerica naslijedi sama u prvom nasljednom redu postoji u situaciji u kojoj imamo djecu ostavioca kao nasljednike prvog reda, koji se međutim odriču svog nasljednog dijela u korist nadživjele bračne partnerice. Tada neće doći do prelaska u drugi nasljedni red, jer je upravo želja ostalih nasljednika prvog reda bila da nadživjela bračna partnerica sama naslijedi svu zaostavštinu. Ovo je novina koja je unesena u nove ZN FBiH i BD BiH³, a nije predviđena u ZN RS.

U svim drugim slučajevima, bračna partnerica ne može ostati sama u prvom nasljednom redu, nego prelazi u drugi nasljedni red u kojem nasljeđuje sa roditeljima ostavioca ukoliko su živi, ili pak sa braćom i sestrama ostavioca ili njihovim potomcima. U drugom nasljednom redu, neovisno o broju ostalih nasljednika s kojim konkuriše za nasljedstvo, bračna partnerica nasljeđuje pola zaostavštine. Tako je maksimum koji može naslijediti kao zakonski nasljednik $\frac{1}{2}$ nasljedstva, bilo da nasljeđuje u prvom redu, kad postoji samo jedno dijete ostavioca, bilo da nasljeđuje u drugom nasljednom redu, osim navedenog izuzetka gdje će, kad nasljeđuje u prvom redu, ako se djeca odreknu, moći naslijediti cijelu zaostavštinu.

Odredbe koje uređuju položaj nadživjele bračne partnerice u drugom nasljednom redu nisu u skladu sa rješenjima u uporednom pravu i dovode bračnu partnericu u položaj u kojem ona za imovinu svog umrlog bračnog partnera konkuriše sa relativno dalekim srođnicima ostavioca

¹ Kako je težište na položaju žene u nasljednopravnim odnosima, koristit će se izrazi u ženskom rodu, iako se zakonska pravila jednako primjenjuju na bračne partnere oba spola.

² Na snazi su tri nova Zakona o nasljeđivanju za entitete i Brčko distrikt BiH: Zakon o nasljeđivanju FBiH, (Sl. n. FBiH 80/2014) u daljem tekstu: ZN FBiH, Zakon o nasljeđivanju RS (Sl. gl. RS 1/09) u daljem tekstu: ZN RS, Zakon o nasljeđivanju BD BiH (Sl. gl. BD BiH, 36/17), u daljem tekstu ZN BD BiH.

³ Član 163. St.5. ZN FBiH, 168. St. 5. ZN BD BiH.

(bratićima i sestrićima umrlog). U Hrvatskom pravu, ukoliko iza umrlog nisu ostali živi roditelji, nadživjeli/a braćni/a partner/ica nasljeđuje sam/a i ne konkuriira sa braćom i sestrama ostavioca, niti njihovim potomcima. Za ovo rješenje se treba zalagati i kod nas.

Na nasljednopravni položaj bračne partnerice utiče i pitanje mogućnosti izdvajanja određenih predmeta prije formiranja zaostavštine. Tako nadživjela bračna partnerica ima pravo na izdvajanje predmeta domaćinstva i poput namještaja, suđa, posteljine i slično ako se ne radi o stvarima veće vrijednosti.⁴

Bračna partnerica koja nema nužnih sredstava za život ima pravo i da zahtijeva povećanje svog nasljednog dijela na uštrb nasljednih dijelova drugih nasljednika u prvom i u drugom nasljednom redu. U slučaju da je zaostavština tako male vrijednosti da bi bračna partnerica njenom podjelom došla u oskudicu, sud može odlučiti da će naslijediti cijelu zaostavštinu, uzimajući u obzir sve okolnosti datog slučaja.⁵ Isto tako međutim, na zahtjev djece ostavioca, kao i roditelja, nasljedni dio bračne partnerice odlukom suda može biti smanjen.

Najvažnije pravo na izdvajanje prije formiranja zaostavštine, a koje se odnosi na bračne partnere, jeste pravo zahtijevati izdvajanje svog udjela u bračnoj stečevini, što će, u nedostatku bračnog ugovora koji predviđa drugačije, biti ½ vrijednosti one imovine koja je stečena radom za vrijeme trajanja bračne zajednice.⁶

Bračna partnerica u ostavinskom postupku mora samostalno istaći ovaj zahtjev za izdvajanje udjela u bračnoj stečevini, jer se ovo izdvajanje ne dešava automatski, niti se u praksi bračna partnerica poučava o ovom pravu. U tom smislu se nerijetko dešava, da bračna partnerica ovo pravo ne konzumira, pa da se među ostalim nasljednicima dijeli i dio imovine koji pripada isključivo nadživjeloj bračnoj partnerici po osnovu bračne stečevine, i ne spada u zaostavštinu iza ostavioca. Iako je udio u bračnoj stečevini propisan zakonom, zbog činjenice da se ne zna šta ulazi u bračnu stečevinu, zahtjev za izdvajanje udjela u bračnoj stečevini zato pretpostavlja prekid ostavinskog postupka pred notarom i u pravilu upućivanje na parnicu, što je još jedan od

⁴ Član 36. ZN FBiH, član 40. ZN BD BiH, čl. 38 ZN RS.

⁵ Član 26. ZN FBiH, član 27. ZN BD BiH, član 25. ZN RS.

⁶ Detaljnije vidi dokument: „Vlasničkopravni položaj žena na nekretninama koje čine (van)bračnu stečevinu i uloga notara u jačanju njihovog položaj“.

razloga zbog čega nadživjela bračna partnerica oklijeva da istakne ovaj zahtjev. Notari koji provode ostavinski postupak bi trebali izričito poučavati nadživjele bračne/vanbračne partnere da zahtijevaju izdvajanje svog udjela u (van)bračnoj stečevini.⁷ Kada su odnosi među nasljednicima harmonični – što je češće slučaj u prvom nasljednom redu između djece i njihovog roditelja, prekid ostavinskog postupka u cilju utvrđivanja sastava bračne stečevine se izbjegava na način da ostali nasljednici ustupe svoje nasljedne dijelove nadživjeloj bračnoj partnerici. Upravo u situacijama u kojim odnosi nisu harmonični i kada je položaj nadživjele bračnog partnera naročito ranjiv, preostaje samo put parnice.

U našem pravu nema posebnih pravila vezanih za porodični dom tj. zajednički stan/kuću u kojem su živjeli bračni partneri. Tako se u određenim konstalacijama odnosa može desiti i da nadživjela bračna partnerica izgubi porodični dom i to u odnosu na potomke braće i sestara ostaviočevih, ali naravno i nasljednike prvog nasljednog reda. Radi zaštite nadživjele bračne partnerice bi trebalo predvidjeti pravila koja će joj garantirati pravo da ostane živjeti u porodičnom domu do kraja života neovisno o udjelima pojedinih nasljednika u konkretnom slučaju.

Pravni položaj bračnih i vanbračnih partnera u pogledu međusobnog nasljeđivanja je u FBiH i BD BiH ojačan i uvođenjem ugovora o nasljeđivanju⁸ koji je rezervisan upravo samo za partnere iz bračne odnosno vanbračne zajednice i buduće bračne partnere. Moguće ga je kombinirati i sa bračnim ugovorom. Na taj način je moguće dodatno zaštititi nadživjelu bračnu partnericu, ali se ni ugovorom o nasljeđivanju ne smiju vrijeđati prava nužnih nasljednika.

Kao što je već više puta naglašeno, navedene zakonske odredbe glase i primjenjuju se jednako i kad je nadživjeli bračni partner muškarac, i kad je to žena, pa ne možemo govoriti o direktnoj diskriminaciji. Ipak, ishodi u praksi mogu biti različiti. Ukoliko u ostavinu spadaju i nekretnine, u pravilu će ta nekretnina biti upisana samo na muškog bračnog partnera (vidi dokument „Vlasničkopravni položaj žena na nekretninama koje čine (van)bračnu stečevinu i uloga notara u jačanju njihovog položaja “), čak i kada ta nekretnina čini bračnu stečevinu. Na taj način će, ukoliko umre suprug, ta nekretnina, koja je upisana na njega ući u ostavinsku masu i nadživjela

⁷ Tako i: Povlakić M., Mezetović Međić S., Uređenje imovinskih odnosa bračnih i vanbračnih partnera na nekretninama i rodna ravnopravnost, str. 62.

⁸ Čl. 125.-134. ZN FBiH, čl. 130-136. ZN BD BiH.

supruga mora prvo mukotrpno dokazivati da se radi o bračnoj stečevini, pa zahtijevati izdvajanje svog udjela. S druge strane, ako je prvoumrla supruga, a suprug kao nadživjeli bračni partner je uknjižen kao vlasnik nekretnine, to ima za posljedicu da nekretnina neće ni ući u ostavinsku masu. Dakle ona pripada njemu. Jedino ako nasljednici zahtijevaju izdvajanje udjela supruge, teret dokazivanja pada na njih.

Vanbračna zajednica

Iako je Porodičnim zakonima vanbračna zajednica u imovinskopравnom pogledu izjednačena sa bračnom, ovo izjednačenje nije dosljedno provedeno, naročito na području nasljednog prava, pa se ovaj status – brak ili vanbračna zajednica javlja čak i kao osnov direktne, a ne samo indirektno diskriminacije. Istini za volju, to se odnosi i na muške i na ženske vanbračne partnere, ali imajući u vidu navedenu praksu da je u pravilu uknjižen samo partner muškog spola, i ovdje negativne posljedice pogađaju uglavnom ženu.

Prvo treba naglasiti koja se zajednica smatra vanbračnom zajednicom. Ovo određenje nije isto u svim dijelovima BiH. U FBiH i u BD BiH vanbračna zajednica je zajednica života muškarca i žene od kojih ni jedno nije u braku, koja je trajala najmanje tri godine ili kraće, ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. U RS ovaj uslov vremenskog trajanja vanbračne zajednice nije predviđen⁹, neovisno o pitanju da li je u njoj rođeno dijete ili ne, što je bolje rješenje i na čemu treba insistirati i u FBiH/BD BiH.

Nasljednopravni položaj vanbračnog partnera je u BiH različito regulisan. Iako su 2005. godine Porodičnim zakonom izjednačena bračna i vanbračna zajednica u pogledu imovinskopравnih aspekata, u šta bi trebala spadati i pitanja nasljeđivanja, tek su novim zakonima o nasljeđivanju u FBiH i BD BiH vanbračni partneri uvršteni u krug zakonskih nasljednika po istom principu kao što je to uređeno za bračne partnere. Ipak, unatoč ovom formalnopravnom izjednačenju, nasljednopravni položaj vanbračnih partnera je značajno otežan potrebom dokazivanja postojanja vanbračne zajednice, te bi registracija vanbračne zajednice pomogla riješiti ovaj problem.

⁹ Iako i u RS za ostvarivanje određenih prava, poput prava na izdržavanje, vanbračna zajednica mora trajati određeno vrijeme, i to najmanje tri godine. Član 248. PZ RS.

U Republici Srpskoj, unatoč reformiranom nasljednom pravu, vanbračni partneri još uvijek nisu u nasljednopravnom položaju izjednačeni sa bračnim, što bi se moglo ocijeniti i kao direktna diskriminacija u ovom entitetu. Pitanjem diskriminacije vanbračnih partnera u odnosu na bračne u pogledu mogućnosti uzajamnog nasljeđivanja se bavio i Ustavni sud BiH u svojoj odluci AP-42017/13, u kojoj je Sud zaključio da su sudovi na području FBiH primjenjujući stari ZN koji nije uvrštavao vanbračne partnere u krug zakonskih nasljednika, bez uvažavanja izjednačavanja bračne i vanbračne zajednice učinjenog Porodičnim zakonom, i odbijajući zahtjev apelanta da mu se prizna status zakonskog nasljednika, prekršili zabranu diskriminacije. Ova odluka može imati reperkusije i na položaj vanbračnih partnera kao zakonskih nasljednika u Republici Srpskoj.

U pogledu zahtjeva vanbračne partnerice na izdvajanje udjela u vanbračnoj stečevini vrijedi sve ono što je prethodno izneseno za bračnu stečevinu. Međutim, *de facto* je položaj vanbračne partnerice koja nije uknjižena uveliko teži s obzirom na obavezu dokazivanja postojanja vanbračne zajednice koja pada na teret vanbračne partnerice. Trebalo bi razmisliti o mogućnostima uvođenja određenih oborivih pravnih pretpostavki u korist vanbračnih partnera, kako bi se postiglo prebacivanje tereta dokazivanja sa vanbračne partnerice na nasljednike koji osporavaju postojanje vanbračne zajednice.